

Slutreplik: Minimera statliga ingripanden på elmarknaden

Svenska Dagbladet den 6 juli 2022

Den 29 juni kommenterade jag Moderaternas plan för kärnkraften på SvD Debatt. Därefter har huvuddragen i M:s plan lanserats som en gemensam energiplan för högerblocket på DN Debatt. Det vill säga nu stöds planen även av Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna. Den 1 juli skrev professor Jan Blomgren en replik på mina kommentarer och den 3 juli kom ytterligare en replik från Carl-Oskar Bohlin, som är närings- och energipolitisk talesperson för Moderaterna. Jag tänkte besvara dem i denna slutreplik.

I mitt inlägg den 29 juni lyfte jag bland annat fram problemet att Moderaternas kärnkraftsplan kan missgynna renowing av och effekthöjning i befintlig elproduktion. Blomgren menar att det problemet bör beaktas. Samtidigt menar han att statligt stöd till kärnkraften är ett nödvändigt ont. Bohlin menar att statligt stöd till kärnkraft bland annat kompenserar för subventioneringen av havsbaserad vindkraft. Jag håller med Blomgren och Bohlin om att statliga ingripanden kan vara nödvändiga, men jag menar att de bör minimeras och begränsas till de områden där marknaden har påtagliga problem som inte går att åtgärda med förbättrade marknadsregler. En farhåga som jag har är att alternativa tekniker och småskalig produktion kan komma i kläm mellan samhällets olika subventioner. Det är olyckligt, då det på kort sikt kan vara dessa tekniker som kan göra mest för att dämpa energikrisen.

Det första steget bör vara att förbättra elmarknaden. Den borde vara mer teknikneutral, så att elproduktion inte bara får ersättning för den el som de producerar utan även för alla andra tjänster som de levererar till systemet. Det kan till exempel handla om stödtjänster som stabiliserar frekvensen till 50 Hz eller som stabiliserar nätspänningen. När en sådan förbättring av marknaden är gjord, så kommer elsystemets stabilitet att förbättras automatiskt och förhoppningsvis kan det gå ganska snabbt. Förbättrad teknikneutralitet lyfts fram som en punkt i Moderaternas plan för kärnkraften, vilket är bra.

En mer teknikneutral marknad kommer gynna den planerbara elproduktionen och dess andel i systemet kommer öka. Men det blir även möjligt för andra tekniker att träda in och konkurrera på marknaden. Det finns apparater som fokuserar på att stabilisera systemet utan att de producerar någon el. Som ett konkret exempel skulle generatorerna i Ringhals 1 och 2 antagligen kunna användas till att stabilisera frekvens och spänning, även om elproduktionen i dessa verk har stängts ned. Med nuvarande marknadsregler, som inte är tillräckligt teknikneutrala, tycks det istället bli så att dessa generatorer kommer monteras ned och exporteras till Storbritannien, där marknaden betalar för tjänster som stabiliserar systemet.

Det finns andra aspekter av marknadens funktion som kan vara svårare att förbättra. Exempelvis kan det vara svårt för stora energiprojekt att få banklån. Det tycks vara särskilt svårt för kärnkraft att få banklån, då många banker tycks mena att de finansiella riskerna är svåra att hantera för kärnkraft. I och med att det tycks finnas begränsningar i det som marknaden erbjuder på dessa områden, så kan

det finnas skäl för staten att ingripa, till exempel genom att erbjuda kreditgarantier, vilket Moderaterna föreslår.

Högerblocket förordar att kreditgarantier ska erbjudas till villkor som är förmånligare än de lånevillkor som marknaden erbjuder. Tanken är att låneränta och erbjudandet av kreditgarantier ska baseras på en bedömning av projektens systemnytta. Jag tror att det blir väldigt svårt att åstadkomma detta på ett bra sätt. Exempelvis är det komplicerat att bestämma vad systemnyttan är, eftersom det finns en rad olika aspekter att ta hänsyn till när elproduktionens kvalitet ska utvärderas: lokalisering, leverans av stödtjänster, flexibilitet och tillgänglighet. På en teknikneutral marknad görs denna avvägning automatiskt på ett samhällseffektivt sätt. Jag förstår inte riktigt hur dessa olika aspekter ska kunna vägas samman på ett transparent och objektiva sätt av en myndighet, och varför en myndighet skulle vara bättre än marknaden på att göra en sådan avvägning.

En annan risk med subventionerade kreditgarantier är att de normalt sett endast riktar sig till stora projekt. Det vill säga det finns en risk att småskaliga investeringar missgynnas och att stora aktörer gynnas om statens kreditgarantier skulle bli alltför förmånliga. I så fall riskerar det att leda till sämre konkurrens på elmarknaden och högre elpriser.

En tredje risk är att batterier, energilagring och apparater som stabiliserar elsystemet kan konkurreras ut av subventionerad och storskalig planerbar produktion, vilken Moderaterna önskar stödja. I så fall vore det ineffektivt. Det riskerar även att förlänga elkrisen, eftersom batterier och systemstabiliserande apparater går hyfsat snabbt att få på plats på en teknikneutral elmarknad. Även om de inte bidrar med någon elproduktion så kan ökad stabilitet och ökad lagringskapacitet bidra till att mer el kan överföras från norra till södra Sverige, så att elpriserna minskar i söder.

Avslutningsvis vill jag skriva att det just nu sker en snabb teknikutveckling när det gäller kärnkraft, vindkraft, solkraft, batterier, biobränslen, grön vätgas och systemstabiliserande tekniker. Istället för att staten ska försöka plocka vinnarna i detta svårförutsägbara race, så menar jag att staten bör fokusera på att skapa en marknad där alla dessa tekniker kan tävla på lika villkor. Statliga ingripanden och subventioner får ofta oönskade bieffekter. Därför bör de minimeras och begränsas till områden där det finns påtagliga problem som inte går att åtgärda med förbättrade marknadsregler.

Pär Holmberg